

თანამედროვე სავაჭრო პოლიტიკის განვითარების ტენდენციები საქართველოში

MODERN TRADE POLICY DEVELOPMENT TRENDS IN GEORGIA

დავით ქათამაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა
რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

DAVID KATAMADZE

Doctor of Economics, Associate Professor
Batumi Shota Rustaveli State University

ანოტაცია

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩატარებული ნებისმიერი თეორიული გამოკვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს ადგილობრივ საწარმოთა არასატარიფო ბარიერებით დაცვა, მაგრამ თუ გადავხედავთ თანამედროვე ქვეყნების მთავრობის მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი საკმაოდ „გადახრილია“ ობიექტური საბაზრო პროცესებისაგან. სხვადასხვა სახის სავაჭრო შეზღუდვებით – საიმპორტო ბაჟებით, კვოტებით, ლიცენზიებითა და სხვა არასატარიფო ბარიერებით. საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებული სავაჭრო პოლიტიკა იხრება თეორიულად დასაბუთებული ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკისაკენ. ეს იმით არის განპირობებული, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეებს არც კი აქვთ გააზრებული, თუ რა შედეგი მოაქვს სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟს.

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს საქართველოს მთავრობა ეყრდნობა არა თეორიულად დაშვებულ „ფულის ტოლფასოვნების კრიტერიუმს“, არამედ „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის კრიტერიუმს“. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გაკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე, რადგანაც საარჩევნო უბნებზე მისული ამომრჩეველები ირჩევენ სახელმწიფო მოხელეებს, და არა სავაჭრო პოლიტიკის ვარიანტებს. თუ სავაჭრო პოლიტიკის რომელიმე სხვა მიმართულების მიმდევრები უარყოფენ თეორიულ ანალიზში გამოყენებულ წინაპირობებს, მაშინ მათ უნდა წამოაყენონ უპირატესობის მინიჭების საკუთარი სისტემა, ახსნან, თუ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღებისას, რატომ უნდა ასრულებდეს ერთი ჯგუფის ინტერესები უფრო დიდ როლს, ვიდრე სხვა ჯგუფთა ინტერესები.

საკვანძო სიტყვები: ლობიზმი, სახელმწიფო მოხელე, სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებების მიღება, „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმი, „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის“ კრიტერიუმი.

Abstract

Introduction. The trade policy of any theoretical study shows that the economic growth pace accelerates not locking of foreign trade, but its full liberalization. But if you look at the country's foreign trade policy implemented by the government in practice we see that it is quite "laden" a different kind of trade restrictions - import taxes, quotas, licenses and other forms of non-tariff barriers. The foregoing thesis main research aims is to determine why the theory goes beyond scientific research to practical reality? Did outdated trade policies on modern scientific theoretical analysis carried out by the economists?

Research methods: In order to achieve the work in process of development has been used to study dialectical materialism, historical, logical, analysis and synthesis methods. Practiced trade policy often tends to be theoretically grounded liberal trade policy in the direction of tightening trade restrictions in Georgia. when developing Georgian foreign trade policies, the government is not based on a reasonable theory "money equivalentive criteria" maximizing the chance of winning the next election criterion". If any of the trade policies of other followers reject this approach, then they need to lay their own preference system, explain the political decision-making, Why should one group's interests have more significant role than the others.

Keywords: Lobbyism, state employees, decisions about trade politics, "money equivalentive criteria", "maximizing the chance of winning the next election" criterion.

შესავალი. სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩატარებული ნებისმიერი თეორიული კვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის სახელმწიფო-ებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე, რეგულირება, მაგრამ თუ გადავხედავთ თანამედროვე ქვეყნების მთავრობის მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი საკმაოდ „გადახრილია“ ობიექტური საბაზრო პროცესებისაგან სხვადასხვა სახის სავაჭრო შეზღუდვებით: საიმპორტო ბაჟებით, კოტებით, ღირებულებითა და სხვა არასატარიფო ბარიერებით [1. გვ.,165].

კვლევის მიზანი. ნაშრომის კვლევის მიზანია დადგინდეს თუ რატომ სცილდება თეორიულად ჩატარებული კვლევები პრაქტიკულ რეალობას? ხომ არ მოძველდა სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თანამედროვე ეკონომისტთა მიერ ჩატარებული თეორიული ანალიზი?

კვლევის მეთოდები. ამ მიზნის მისაღწევად გამოყენებული იქნა სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული ანალიზის საქართველოს პოლიტიკურ რეალობასთან სინთეზის, ჩვენი ქვეყნის სავაჭრო პოლიტიკაზე დაკვირვების, შედარების, ანალიზის გატარების მეთოდები.

კვლევის ამოცანა. სტატიის კვლევის ამოცანაა ვაჩვენოთ, რომ თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს ეკონომიკის სწრაფი განვითარების ერთადერთი გზაა არა ლიბერალური საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის (რაც ადვილად გასატარებელია იმპორტიორი კომპანიების ლობირების ზეგავლენის შედეგად), არამედ ეროვნული სახელმწიფოებრივი ინტერესებიდან გამომდინარე მარეგულირებელი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში გატარება (რაც საკმაოდ რთულად გასატარებელი დონისძიებაა უცხოური, იმპორტიორი კომპანიების ლობიზმის პირობებში, მაგრამ ადგილობრივ ფირმებს ჩააყენებს ჯანსაღი კონკურენციის რეჟიმში).

კვლევის ორიგინალობა. ნაშრომის კვლევა ორიგინალურია იმ თვალსაზრისით, რომ მასში გამოვლენილია სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ თეორიული კვლევის შედეგების პრაქტიკისაგან გადახრის მიზეზები, რომლებიც ხელს უშლიან ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეთა მიერ თეორიულად დასაბუთებული მიდგომების, რჩევების პრაქტიკაში რეალიზაციას.

ავტორის წვლილი ამ სფეროში გამოიხატება იმ პრობლემების დანახვაში, რაც ხელს უშლის საქართველოში სავაჭრო პოლიტიკის წარმართვის ბერკეტების დროულ გამოყენებას.

საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებული სავაჭრო პოლიტიკა ხშირად იხრება თეორიულად დასაბუთებული ლიბერალური სავაჭრო პოლიტიკისაგან მისი გაუაზრებელი, ქაოსური, იმპორტიორ კომპანიებზე მორგებული

სავაჭრო პოლიტიკისაკენ. ეს იმით არის განპირობებული, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეებს არც კი აქვთ გააზრებული, თუ რა შედეგი მოაქვს საქართველოსათვის სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟს. შესაძლოა ჩვენი ქვეყნის ექსპორტიორებმა არც კი იცოდნენ, რომ საიმპორტო ბარიერთა ზედმეტად დაქვეითება სავალუტო კურსებში მომხდარ ცვლილებათა გამო. ზოგჯერ მომხმარებელსაც, და თვით იმპორტ შემცველ დარგებსაც არ შეუძლიათ იმის გაცნობიერება, რომ მათი დანაკარგების მიზეზი არის სავაჭრო ბარიერების დემონტაჟი. საქართველოს მოსახლეობის ყოველი ჯგუფი „საქმეში ჩახედული“ და კარგად ორგანიზებული რომ იყოს, საგარეო ვაჭრობის სფეროში ამაყად მოქმედი ბევრი საბაჟო ტარიფი არასატარიფო ბარიერით შეიცვლებოდა.

მეცნიერ-ეკონომისტებმა დიდი ძალისხმევა შეაღიეს საჯარო მოხელეთა ქცევის მოდელირებას. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გააკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე, რადგანაც საარჩევნო უბნებზე მისული ამომრჩევლები ირჩევენ სახელმწიფო მოხელეებს, და არა სავაჭრო პოლიტიკის ვარიანტებს. ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეები კი შემდგომში ამაყდებიან სავაჭრო პოლიტიკის ამა თუ იმ ვარიანტს. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკას ქმნიან და წარმართავენ არჩეული კანონმდებლები, პრემიერ-მინისტრი ან მის მიერ დანიშნული მინისტრთა საბჭოს წევრები. ამდენად, საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციისას ჩვენი ქვეყნის სათავრობო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენენ თეორიულად გამართლებული სავაჭრო პოლიტიკის ცვლილებაზე, მისი რეგულაციის დონის ამაღლების კუთხით.

სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გადაწყვეტილებათა მიღების დროს საქართველოს მთავრობა ეყრდნობა არა თეორიულად დაშვებულ „ფულის ტოლფასოვნების კრიტერიუმს“, არამედ „მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის კრიტერიუმს“. პირდაპირი გაგებით ეს ქმნის ბიუროკრატიულ მთავრობას, რომლის წევრებიც მხოლოდ თავიანთ განდიდებაზე, ძალაუფლების, შემოსავლების მოპოვებაზე უნდა ზრუნავდნენ და თანამდებობის შესანარჩუნებლად არაფრის წინაშე უკან არ უნდა იხევდნენ, მაგრამ ხელახალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაცია ამას არ გულისხმობს. სინამდვილეში საქართველოს მთავრობის თანამდებობის პირები ეროვნულ ინტერესთა საკუთარი ხედვით განხორციელებისათვის იბრძვიან, მაგრამ ამ თანამდებობაზე ხანგრძლივი მუშაობის პროცესში ისინი გაცილებით უფრო მეტ პრობლემას აწყდებიან, ვიდრე წარმოუდგენიათ პოლიტიკური სარბიელის დასაწყისში. ისინი ცდილობენ დაიკავონ ისეთი პოზიცია, რომელიც

უზრუნველყოფს ამომრჩეველთა მიერ მათი კანდიდატურის მხარდაჭერას. ასე რომ სავაჭრო პოლიტიკის სფეროში ჩვენი ქვეყნის საჯარო მოხელეთა მოქმედების მიზანი ამომრჩეველთა ხმების მაქსიმიზაციაა.

საქართველოს სახელმწიფო მოხელეთა მიზნებს შორის განსხვავება დიდი არ არის. როგორც ბიუროკრატიულ საჯარო მოხელეთა და მათი მთლიანი აპარატის მიერ ეკონომიკის მართვის გამოკვლევებმა ცხადყო, სახელმწიფო მოხელეებისათვის დამახასიათებელია თავიანთი დაწესებულების როლის ხელშეწყობის მაქსიმიზაცია, შტატების გაბერვა და მათ მიერ გადასატრეული პრობლემების მნიშვნელობის საზოგადოებაში. ცხადია, რომ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო მოხელეთა მოქმედების მიზნები განსხვავდება მთელი საზოგადოებისათვის მოგების მაქსიმიზაციის თეორიულად დასაბუთებული იდეისაგან. ეს განსხვავება იმითაა გამოწვეული, რომ არჩევნებში (ანუ სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირების დროს) ყოველი ამომრჩეველის ინტერესი კი არ გაითვალისწინება, არამედ ადამიანთა იმ ყველაზე უფრო კარგად ორგანიზებული და მობილიზებული მცირე ჯგუფისა, რომელმაც გაიმარჯვა სახელისუფლებო არჩევნებში.

ამდენად, ჩვენს ქვეყანაში შემუშავებული საარჩევნო სისტემა ვერ იქნება პრაქტიკაში სრულიად დემოკრატიული, რადგანაც ირდევია პრინციპი – „ერთი ადამიანი ერთი ხმის უფლებით“. არჩეული თანამდებობის პირი სარგებლობს არა ერთი ხმის, არამედ იმდენი ხმის უფლებით, რამდენმა ამომრჩეველმაც დაუჭირა მას მხარი არჩევნებში. ამიტომ, ხელახალი არჩევის შანსის მაქსიმიზაცია სულაც არ მოითხოვს იმ ამომრჩეველთა ხმების რაოდენობის მაქსიმიზაციას, რომლებიც არ ემსახურებიან მათ ინტერესებს. საქართველოს სინამდვილეში არჩევნების დროს, რომ დაცულიყო დემოკრატიულობის პრინციპი – „ერთი ადამიანი ერთი ხმის უფლებით“, მაშინ სავაჭრო ვაჭრობის ეროვნულ, სახელმწიფოებრივ ინტერესებზე დაფუძნებული რეგულაციის პოლიტიკა ჩვენს ქვეყანაში ბევრად უფრო ფართო გაფრცელებას ჰპოვებდა, ვიდრე არის დღეს, რეალურ ვითარებაში. თუმცა საქართველოს სავაჭრო სავაჭრო პოლიტიკა ემსახურება მხოლოდ იმპორტიორ რეზიდენტთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს, მაგრამ არჩევნებში უცხოური კორპორაციების წარმომადგენლობის ლობიზში მაინც იმარჯვებს, იმიტომ რომ, დიდა ამ მცირერიცხოვან ჯგუფთა ორგანიზებისა და მოტივაციის დონე.

როგორც ჩანს, მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმიზაციის იდეა შორსაა სავაჭრო პოლიტიკის თეორიული მოთხოვნებისა და დემოკრატიულობის პრინციპებისაგან. ხელახალ არჩევნებში გამარჯვებისათვის ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლება ყოველ პრობლემას ისე სვამს, რომ იგი თითქოს სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა

მისი ამომრჩეველისათვის. სავაჭრო ვაჭრობის საკითხები ამომრჩეველთა ფართო მასისათვის მეორეხარისხოვანია. ამიტომ, იგი რჩება უმცირესობათა კონტროლის ქვეშ. ამდენად, სხვა ქვეყნების მსგავსად, საქართველოს რეალობაშიც ამომრჩეველები კანდიდატებს ირჩევენ და არა კანონპროექტებს. ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდეგ კი ეს „კანდიდატები“ საპარლამენტო კომიტეტებში ამუშავებენ და პარლამენტის სხდომებზე ამტკიცებენ ისეთ კანონპროექტებს, რომელიც შეესაბამება მოსახლეობის არა მთლიანი მასის, არამედ არჩევნებში მათ მხარდამჭერთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს. ეს იწვევს ისეთი სავაჭრო კანონპროექტების მიღებას, რომელიც ემსახურება იმპორტიორთა მცირე ჯგუფის ინტერესებს. ეს გასაგებიცაა, რადგანაც ჩვენი ქვეყნის რეალობაში სპეციალიზაცია ვაჭრობაში უფრო ღრმავდება, ვიდრე წარმოებაში [5. გვ., 25].

საიმპორტო ბაჟის დაქვეითება უფრო საგრძნობია იმპორტიორებისთვის, ვიდრე ადგილობრივი კომპანიებისათვის, რადგანაც იმპორტული პროდუქციის გაიაფებით, იგი უშუალო ზეგავლენას ახდენს იმპორტთან კონკურენციაში მყოფი დარგების მუშაკთა შრომის ანაზღაურების ვარდნაზე, ეს მაშინ, როცა იგი უმნიშვნელოდ ზრდის ამ პროდუქციის მომხმარებელთა მსყიდველუნარიანობას. იმპორტიორ კომპანიებში დასაქმებული მუშები უფრო ორგანიზებულია, ვიდრე მოსახლეობა, რადგანაც მომხმარებელს არ გააჩნია იმდენი დრო ან ენერჯია, რომ იბრძოლოს ასეთ პრობლემათა დასაძლევად. იმპორტიორი ფირმებისათვის კი მათი საქმიანობის შემზღუდავი ბაჟის დაქვეითება სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემაა. ამიტომ იმპორტიორები ქმნიან ძლიერ ლობს და გააქვთ მათთვის სასურველი კანონპროექტები.

ამასთან ერთად უნდა ითქვას, რომ, ზოგადად, საქართველოს სავაჭრო სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ გამართულ დებატებზე უმთავრესად განიხილება, არა იმპორტ შემცველ, არამედ იმპორტიორი კომპანიების ინტერესთა დაცვის საკითხები, რომელიც ზარალს აყენებს იმპორტთან კონკურენციაში მყოფ დარგებს. იმპორტიორებს კი ეს კარგად აქვთ გააზრებული. ჩვენი ქვეყნის კანონმდებლებმა იციან, რომ იმპორტიორი კომპანიების ინტერესების დაცვით კარგავენ იმათ ხმებს, ვინც დასაქმებულია იმპორტ შემცველ დარგებში [2. გვ., 222].

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის გადახრა იმპორტიორთა სასარგებლოდ დიდადაა დამოკიდებული მათი მფარველი ლობის დაფინანსებაზე. საზოგადოების დიდი მასის ლობირება ძალზე რთულია იმიტომ, რომ მოსახლეობა მეტად დაქსაქსულია და რთულდება მისი თითოეული წევრის „ბრძოლაში“ მონაწილეობის მიღება და მისი დაჯერება ლობის გამარჯვებაში.

ამიტომ ჩვენი ქვეყნის საზოგადოების დიდი მასის თითოეული წევრი მოუცვლელობის ან სხვა მიზეზით თავს არიდებს ასეთ საერთო საქმეში ჩართვას და თვლის, რომ „საქმე“ მის გარეშე იოლად გავა. როცა მოსახლეობის დიდი მასის თითოეული წევრი თავს არიდებს დროისა და ფულის ხარჯვას საქართველოს ხელისუფლებაში მათი ინტერესების დამცველი გუნდის მოსვლისათვის პოლიტიკურ ბრძოლაში, ამით „საერთო საქმეც“ წაგებულა. ამის საპირისპიროდ, ჩვენს ქვეყანაში მოქმედი მცირე, მაგრამ კონცენტრირებული და მოტივირებული იმპორტიორი კომპანიების ჯგუფი ადვილად ქმნის ძლიერ ლობს, რადგანაც კომპანიებში დასაქმებულმა თითოეულმა მუშაკმა კარგად იცის, რომ მისი წილი წონადია „საერთო ხმაში“ და არ ზოგავს დროს, ფულს და ენერჯიას ამ „სავაჭრო ბრძოლაში“ წარმატების მისაღწევად.

ამდენად საქართველოს ხელისუფლებაში მოსული სამთავრობო გუნდი მომავალ არჩევნებში გამარჯვების შანსის მაქსიმალური საფარისთვის, უფრო მომგებიანს თვლის მცირე ჯგუფების მხარდაჭერას. სწორედ ამიტომ ისინი ემხრობიან იმპორტიორ კომპანიებს, თუმცა ის წამგებიანია მთლიანი ქვეყნისათვის. მთავრობის სწრაფვა იმპორტიორი კომპანიების დაცვისაკენ მით უფრო ძლიერი იქნება, რაც უფრო დაქსაქსულია ადგილობრივი ფირმები. ამრიგად, საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკაზე ჯგუფური ინტერესების ზეგავლენა აისახება სავაჭრო ბარიერების სტრუქტურაში და მის სავაჭრო პარტნიორებთან წარმოებული მოლაპარაკებების მიხედვით დადგენილ შემდეგ წესებში:

1. საბაჟო ტარიფი ბევრად უფრო მაღალია იმ საქონელთა იმპორტზე, რომელსაც მომხმარებელი იძენს პირადი მოხმარებისათვის, ვიდრე შუალედური პროდუქტების (ნახევარფაბრიკატების) იმპორტზე, რომელსაც ფირმები მოიხმარენ, რაც კიდევ ერთხელ ამტკიცებს მომხმარებელთა მიერ ძლიერი ლობისტური ჯგუფის შექმნის უუნარობას, ეს მაშინ, როცა ვითარება სრულიად იცვლება, როცა პროდუქციას იძენენ ფირმები, რომლებიც არანაკლებ ლობისტურ ძალას ფლობენ, ვიდრე მომხმარებლები;

2. საქართველოს ეტაპობრივად უნდა მოეხდინა საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია, სავაჭრო შეზღუდვების თანდათანობითი გაუქმების გზით. მაგალითად, ჯერ უნდა მოეხდინა საბაჟო ტარიფების დაქვეითება, პარალელურად არასატარიფო ბარიერების ჩანაცვლების გზით. ბოლო დროს ფართო გავრცელება ჰპოვა სავაჭრო ბარიერთა დემონტაჟის კიდევ ერთმა ახალმა სახემ - „დაბალანსებულ დათმობათა წესების“ სახელწოდებით, რომლის თანახმად ერთი მოვაჭრე მხარე ამცირებს საიმპორტო ტარიფს და ამით აძლევს ზრდის საშუალებას იმპორტს, ანუ პარტნიორი ქვეყნის ექსპორტს, მხოლოდ იმ პირობით,

თუ ისიც გაატარებს ანალოგიურ ღონისძიებას ამ ქვეყნის პროდუქციის თავის საზღვრებში იმპორტის გაზრდის მიზნით, ანუ ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე ერთმანეთის პროდუქციის შემოტანაზე საიმპორტო ბარიერების ერთდროულად დაქვეითებას.

საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ წარმოებული თეორიული ანალიზის საფუძველზე დადგინდა, რომ ჩვენი ქვეყნის სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირების დროს შეინიშნება გარკვეული კანონზომიერება. კერძოდ, ეკონომიკის წარმმართველი, სტრატეგიული დარგების შერჩევა ხდება მათი დაცვის ღონის ცვლილების მიხედვით. სავაჭრო პოლიტიკის გატარების შედეგების მიხედვით, შეიძლება შემუშავდეს შემდეგი ხუთი სავაჭრო სტრატეგია:

1. „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორია, რომლის თანახმადაც პროტექციონიზმი მით უფრო ძლიერია, რაც უფრო მეტი ზარალი მოაქვს იმპორტს სამამულო დარგისათვის. ამ დროს მით უფრო აქტიურად იბრძვიან იმპორტ შემცველ დარგთა მწარმოებლები და მუშები იმპორტის წინააღმდეგ მათ მიერ შექმნილი ლობისტური ძალების დასარაზმავად. ასეთ დაზარალებულ დარგებს საზოგადოება განსაკუთრებით თანაუგრძობს, მაშინ თუ მასში დასაქმებულია მოხუცები და არაკვალიფიცირებული მუშები, რომელთა ახალ სამუშაო ადგილზე მოწყობა ძნელია. ამრიგად, დარგი, რომელიც, იმპორტის გამო, არახელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდება და რომელსაც მდგომარეობის გამოსწორების პერსპექტივაც არა აქვს, მით უფრო თავგანწირვით იბრძვის იმპორტისაგან თავის დასაცავად და ხშირად აღწევს კიდევ წარმატებას. „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორია იმასაც ვარაუდობს, რომ საზოგადოება პროტექციონიზმს მაინც დაუჭერს მხარს, თუ დაზარალებულ დარგებში დასაქმებულ მუშებს არა აქვთ სხვა დარგებში მობილურად გადასვლის უნარი (მაგ., მოხუცები, აგრარული დარგის მუშაკები და ა.შ.). ამ თეორიის თანახმად, იმპორტისაგან დაცვის დონე მით უფრო მაღალია, რაც უფრო მეტია კონკურირებადი იმპორტის წილი და დარგის შრომატევადობა. დარგის დაცვის ნომინალური დონე უკუკავშირშია საშუალო ხელფასის დონესთან და წარმოების ზრდის ტემპებთან. ამრიგად, „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორიის პრაქტიკაში დანერგვა აშკარა შეუწყობს ხელს ჩვენს ქვეყანაში იმპორტ შემცველ დარგთა განვითარება-გაძლიერებას.

2. „საერთო ინტერესებით გაერთიანებული ჯგუფის“ თეორია, რომლის თანახმადაც მწარმოებელთა მიერ ლობისტური ორგანიზაციის ჩამოყალიბების მასტიმულირებელ ფაქტორებს მიჰყავართ პროტექციონისტული პოლიტიკის გაძლიერებამდე. რაც უფრო მაღალია წარმოების ზრდის ტემპი, მით უფრო დაბალია მისი პროტე-

ქციონისტული დაცვის დონე. დარგი იმ შემთხვევაში ვითარდება სწრაფად, თუ მას არ ემუქრება იმპორტისაგან კონკურენცია და არ სწევს მნიშვნელოვან ფინანსურ ხარჯებს მფარველი ღობისტური ორგანიზაციის შენახვისათვის. დარგს პოლიტიკურ ბრძოლაში დიდი წონა ექნება, თუ მაღალია მისი წარმოების კონცენტრაციის დონე. რაც უფრო მეტი ფირმა თავმოყრილი დარგში და რაც უფრო გეოგრაფიულად გავრცობილი არიან ეს ფირმები, მით უფრო ცუდად იქნებიან ისინი დაცული იმპორტისაგან. რაც უფრო მაღალია დარგში შუალედური პროდუქციის წილი და ნაკლებია მზა ნაწარმის მოცულობა, მით უფრო ნაკლებადაა დარგი დაცული იმპორტისაგან, რადგან დარგის პროდუქციის მყიდველები ისევ ფირმები არიან, რომლებიც ქმნიან ღობისტურ ძალებს პროტექციონიზმის წინააღმდეგ. დარგები, რომელთაც ინვესტიციები აქვთ უცხოეთში სუსტად არიან დაცული საპასუხო ზომების გატარების საფრთხის არსებობის გამო [1. გვ., 172];

3. „ამომრჩეველთა ხმების დათვლის“ თეორია, რომლის თანახმადაც, რაც უფრო მეტი მუშაკია დარგში დასაქმებული, მით უფრო საიმედოადაა დარგი დაცული იმპორტისაგან. ამავე დროს ივარაუდება, რომ არსებობს ერთგვარი ურთიერთკავშირი დარგის გეოგრაფიულ კონცენტრაციასა და პროტექციონიზმს შორის. რაც უფრო მაღალია დარგის გეოგრაფიული კონცენტრაციის დონე, მით უფრო ნაკლები ამომრჩეველი იღებს ყურად დარგის მოწოდებას – საბაჟო ბარიერების შემოღების შესახებ. ეს მტკიცება ეწინააღმდეგება წინა - „ჯგუფურ“ თეორიას. პრაქტიკამ აჩვენა დარგის გეოგრაფიული კონცენტრაციის გავლენა დარგის დაცვაზე;

4. „შუალედური ვაჭრობის“ თეორია, რომლის თანახმადაც იმპორტის მოძალებით შეწუხებული დარგებისათვის უმჯობესი იქნება, თუ უცხოელ კონკურენტს არა ექნება მძლავრი პოლიტიკური დასაყრდენი იმპორტიორ ქვეყანაში, რომელიც ზეგავლენას მოახდენდა ჩვენი ქვეყნის მიერ გატარებული საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის მიმართულებაზე. ამ თეორიის თანახმად, იმპორტისაგან ადგილობრივ დარგთა დაცვის დონეს უარყოფითი კავშირი აქვს საქართველოდან ექსპორტის მოცულობის წილთან, რადგან ჩვენი ქვეყნის ღობისტური ძალები იმპორტიორ ქვეყანაში უფრო მცირეა, ვიდრე ძლიერი ქვეყნების ღობისტი საქართველოში.

5. „სტატუს-კვოს“ თეორია, რომლის თანახმადაც ღობისტი მოითხოვს დიდ დანახარჯებს, რასაც მეწარმეები დიდი ხალისით არ ხვდებიან. ამიტომ ხშირად დარგის დაცვის ისტორიულად ჩამოყალიბებული დონე განაპირობებს მისი დაცვის ამჟამინდელ მდგომარეობასაც. ეს კი იძლევა მოცემული დარგის განვითარების პროგნოზირების საშუალებასაც.

სავაჭრო პოლიტიკის სფეროში აქ განხილული კანონზომიერებანი საშუალებას იძლევა აიხსნას საქართველოში იმპორტირებული პროდუქციით საგარეო ვაჭრობაში მიმდინარე მოვლენები. საქართველოში საიმპორტო ბაჟების დაქვეითება შეიძლება აიხსნას „იმპორტისაგან ზარალის“ თეორიით, ხოლო იმპორტიორთა ფენის დაცვის ტენდენციის გაძლიერება ახსნას პოულობს „საერთო ინტერესებით გაერთიანებული ჯგუფის“ თეორიაში.

იმავედროულად, შესაძლებელია მოხდეს საქართველოს თანამედროვე სავაჭრო პოლიტიკის ისტორიული ასპექტის თანამედროვე ინტერპრეტაცია. იმის ცოდნა, რომ ღობისტი დიდ როლს ასრულებს ჩვენი ქვეყნის საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ფორმირებაში, საშუალებას იძლევა უფრო ფართო სპექტრში განხილულ იქნეს სავაჭრო ბარიერების ისტორია. ისტორიულად სხვადასხვა საქონელზე დაწესებული ბაჟები განსხვავდებოდა ერთმანეთისაგან. ზოგიერთი საქონლის იმპორტი იბეგრებოდა შედარებით დაბალი საიმპორტო ბაჟით, ზოგიერთზე კი შემოღებული იყო შედარებით უფრო მაღალი საიმპორტო ტარიფი. სავაჭრო პოლიტიკისადმი მსგავსი მიდგომა საშუალებას იძლევა აღმოჩენილ იქნეს XXI საუკუნის სავაჭრო პოლიტიკის კანონზომიერებანი, რომლებმაც შეიძლება მომავალშიც იჩინოს თავი:

1. როდესაც ექსპორტით დაინტერესებულ ჯგუფებს ღობისტური ორგანიზაცია აქვთ ფორმირებული, მაშინ სახელმწიფო პოლიტიკა ორიენტირებულია თავისუფალ ვაჭრობაზე;

2. საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკა თავისუფალ ვაჭრობაზეა ორიენტირებული, რადგანაც ბევრი სახეობის იმპორტული პროდუქცია ან ადგილზე არ იწარმოება, ბუნებრივი თუ შექმნილი უპირატესობის არარსებობის გამო, ან იმპორტის გარკვეული ნაწილი ჩვენი ქვეყნის დარგებისათვის ნედლეულად გამოიყენება. თუ იმპორტი კონკურენციაში არაა ადგილობრივ წარმოებასთან (მაგ., ბანანი, საყოფაცხოვრებო ტექნიკა, ავტომობილი და ა. შ.), მაშინ ლოგიკურია რომ ქვეყნის ხელისუფლება საჭიროდ თვლის იმპორტული პროდუქცია მყიდველს მიეწოდოს რაც შეიძლება იაფად. პროტექციონიზმი რაღაც საჭიროა იქ, სადაც დასაცავი არაფერია. იმავედროულად ის საჭიროა, რომელიც მნიშვნელოვანი ნედლეულია ადგილობრივი დარგებისათვის, ჩვეულებრივ თავისუფლდება ბაჟებისაგან (თუმცა შეიძლება იყოს გამონაკლისიც). მსხვილ მყიდველ დარგთა დაინტერესება ნედლეულის უბაჟო იმპორტით ეწინააღმდეგება ამ ნედლეულის ადგილობრივ მიწოდებელთა მიერ მის იმპორტზე უფრო მაღალი საბაჟო ტარიფების დაწესებასთან დაკავშირებულ ინტერესებს [1. გვ., 175].

3. ეკონომიკური დეპრესია და კონკურირებადი იმპორტის სწრაფი ზრდა ხელს უწყობს

პროტექციონიზმის წარმოქმნასა და გაძლიერებას. როცა წარმოება ეცემა, ბაზარს თავს ატყდება იაფი, მზა იმპორტული პროდუქციის ტალღა, რაც პანიკას იწვევს მეწარმეთა შორის. ასე მოხდა 1930-იანი წლების დეპრესიის დროს, 1874-75 წლებშიც, როცა ქვეყნების სავაჭრო ბალანსი გაუარესდა. მსოფლიოში თუ შეიქმნება ასეთი ვითარება, მაშინ საქართველოს მთავრობა, ადგილობრივ დარგთა დაცვის მიზნით უნდა შემობრუნდეს პროტექციონიზმისკენ.

ძნელი არ არის წარმოების დაქვეითებას, იმპორტის ზრდასა და პროტექციონიზმს შორის კავშირის ახსნა. მაგალითად, საქართველოში როდესაც უმუშევრობა ისედაც მაღალია, ხოლო იმპორტის ზრდა კი იწვევს სამუშაო ადგილების კიდევ უფრო შემცირებას იმპორტ შემცველ დარგებში, ასეთ პირობებში პროტექციონიზმი დასაქმებისა და შემოსავლების დაცვისაკენ მიმართული ბუნებრივი რეაქციაა. ეს რეაქცია ეკონომიკურად შეიძლება დასაბუთდეს სტრუქტურული ხარჯების მაღალი დონით. რა თქმა უნდა, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ პროტექციონიზმი სამუშაო ადგილებისა და შემოსავლების დაცვის ყველაზე საიმედო ხერხია, მაგრამ დროის ხანმოკლე პერიოდში იგი შეიძლება ბევრად უფრო სასარგებლო აღმოჩნდეს, ვიდრე პასიური პოზიციის შენარჩუნება ან სავაჭრო პოლიტიკის სხვა რომელიმე ინსტრუმენტის გამოყენება. ბუნებრივია საქართველოსათვის უმჯობესი იქნება იმ სავაჭრო პოლიტიკის გატარება, რომელიც მოემსახურებოდა ეკონომიკაში სრული დასაქმების მიღწევის მიზანს. სავაჭრო ბარიერების დემონტაჟის პირობებში, რასაც ადგილი აქვს საქართველოში, ასეთი სრულყოფილი სავაჭრო პოლიტიკა ჯერ კიდევ არაა კომპლექსურად შემუშავებული.

ამიტომ საჭირო არის საქართველოსათვის განისაზღვროს თუ რა პოლიტიკური როლი შეიძლება გააჩნდეს ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის თეორიულ ანალიზს. როგორც პოლიტიკურ მოღვაწეთა ქცევის თანამედროვე თეორიები, ისე პრაქტიკული რეალობა გვიჩვენებს, საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა საგრძნობლად იხრება „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმიდან, სხვა ნორმატივებზე. პოლიტიკურ რეალობას ხშირად მიყვავვართ საბაჟო ტარიფების საჭიროზე უფრო მეტ დემონტაჟამდე, ვიდრე იგი შეიძლება გამართლებული ყოფილიყო საერთო ეკონომიკური კეთილდღეობის მაქსიმიზაციისაკენ მიმართული სწრაფვით. მაგრამ ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვეულებრივმა თეორიულმა ეკონომიკურმა ანალიზმა დაკარგა თავისი მნიშვნელობა. სავაჭრო პოლიტიკის შემსწავლელი ეკონომისტები კარგად აცნობიერებენ, თუ როგორ მოქმედებს ლობისტური სისტემა. ისინი სავაჭრო პოლიტიკის ეკონომიკურ ანალიზს კვლავ განაგრძობენ, არა თავიანთი გულუბრყვილობით, არამედ იმიტომ

რომ, იგი გზას უხსნის ბაზრის მონაწილეთა ეკონომიკური კავშირების გაცნობიერებას [1. გვ., 175].

თუ სავაჭრო პოლიტიკის რომელიმე სხვა მიმართულების მიმდევრები უარყოფენ ჩვენს თეორიულ ანალიზში გამოყენებულ წინაპირობებს – „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმს, მაშინ: 1. მათ უნდა წამოაყენონ უპირატესობის მინიჭების საკუთარი სისტემა; 2. ახსნან, პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა მიღებისას, რატომ უნდა ასრულებდეს ერთი ჯგუფის ინტერესები უფრო დიდ როლს, ვიდრე სხვა ჯგუფთა; 3. ახსნან თუ რატომ აირჩიეს მოცემული ჯგუფის კეთილდღეობის დაცვის მათთვის მიზანშეწონილი გზა (რითაც ილახება სხვა ჯგუფთა ინტერესები) და არა სავაჭრო პოლიტიკის სხვა რომელიმე გზა. სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩვენს მიერ წარმართულ ეკონომიკურ თეორიას, ამ კუთხით, გადამწყვეტი როლი შეაქვს საზოგადოების მიერ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა შემუშავებაში.

დასკვნა.

ამრიგად, სავაჭრო პოლიტიკის შესახებ ჩვენს მიერ ჩატარებული კვლევა ამტკიცებს იმას, რომ სახელმწიფოთა ეკონომიკური ზრდის ტემპების დაჩქარებას მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საგარეო ვაჭრობის არა ჩაკეტვა, არამედ მისი მიზნობრივი, სახელმწიფო ინტერესების მიხედვით რეგულირება, მაგრამ თუ გადავხედავთ საქართველოს მიერ პრაქტიკაში გატარებულ სავაჭრო პოლიტიკას დავინახავთ, რომ იგი ზედმეტად არის ლიბერალიზებული. საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკა საგრძნობლად იხრება „ფულის ტოლფასოვნების“ კრიტერიუმიდან სხვა ნორმატივებზე. საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის პრაქტიკაში რეალიზაციისას ჩვენი ქვეყნის სამთავრობო გადაწყვეტილებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს თეორიული სავაჭრო პოლიტიკის ცვლილებაზე, მისი ზედმეტად ლიბერალიზაციის კუთხით.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოს სავაჭრო პოლიტიკის ინსტრუმენტების არაეფექტურად გამოყენების აღიარებაში. ნაშრომის კვლევის შედეგად მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის თეორიული საკითხებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, მკვლევარებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებსა და ბაკალავრიატის სტუდენტებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები კი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ბიზნესმენების, მეწარმეების, ინვესტორებისა და სავაჭრო პოლიტიკის საკითხებით დაინტერესებული სხვა აღმასრულებელი თუ საკანონმდებლო ორგანოების სახელმწიფო მოხელეების მიერ.

რეკომენდაციები. საქართველოს ეკონომიკაზე დიდი გავლენას ახდენს სავაჭრო პოლიტიკის

ბერკეტების სწორად წარმართვა, რაც მოითხოვს შემდეგ ღონისძიებათა გატარებას:

1. საქართველოს საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის ანალიზის დროს აქცენტი უნდა გაკეთდეს სახელმწიფო მოღვაწეებზე და არა საზოგადოებრივ აზრზე;
2. ეკონომიკის წარმმართველი, სტრატეგიული დარგების შერჩევა უნდა მოხდეს მათი დაცვის ღონისძვლილების მიხედვით;
3. საქართველოსათვის უმჯობესი იქნება ისეთი საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის გატარება, რომელიც

მოემსახურებოდა ეკონომიკაში სრული დასაქმების მიღწევის მიზანს;

4. საჭირო არის საქართველოსათვის განისაზღვროს თუ რა პოლიტიკური როლი შეიძლება გააჩნდეს ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობის თეორიულ ანალიზს;
5. სავაჭრო პოლიტიკის საბაზისო თეორიის გამოყენება უნდა შეძლოს საქართველოს მოსახლეობის ნებისმიერ ჯგუფს, მომხმარებელი იქნება იგი, თუ მწარმოებელი.

ლიტერატურა

1. ლინდერტი პ. ჰ. საერთაშორისო ეკონომიკა. გამომცემლობა “სიახლე” თბილისი 2009 წ. გვ. 365;
2. პირტახია თ. საქართველოს საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკური ანალიზი თანამედროვე ეტაპზე. ჟურნ. ბიზნესი და კანონმდებლობა 2010 №19-20
3. ქათამაძე დ. საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები. გამომცემლობა „ბათუმის უნივერსიტეტი“, ბათუმი, 2008 წ. გვ., 400
4. Международные экономические отношения. Учебник. \Под ред. Б. М. Смитиенко. Москва. Изд. «ИНФРА—М». 2005 г. 514—с.
5. www.GeoStat.ge. სტატისტიკის ეროვნული სამსახური-საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები.
6. <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/108454>. საზღვარგარეთ ქვეყნებში საქართველოს სავაჭრო წარმომადგენლობათა შესახებ

REFERENCES

1. P. H. Lindert International Economics. publishing house “News” Tbilisi, 2009. pg.. 365;
2. Th. Pirtakhia. months. The Ministry of Foreign Trade Economic Analysis of the modern stage. Journal: “Business & Law”, 2010 №19-20);
3. D. Katamadze. International economic relations. the publishing house “Batumi University”, Batumi, 2008 წ. pg-400;
4. International economic relations. Textbook. \Edited by B. M. Smitienko. Moscow. publishing house “INFRA M”, 2005, pg.-514.
5. National Statistics Office Supplies of Georgia -The Ministry of Foreign Economic Relations
6. Trade and economic missions of foreign countries about.